

Δαμασκηνός Παπανδρέου: από τη θεολογία της δράσης στη θεολογία της σιωπής

Ευάγγελος Βενιζέλος

*Πρώην αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και υπουργός Εξωτερικών.
Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου, Νομική Σχολή ΑΠΘ.*

Η καμπύλη που διέγραψε στον επίγειο βίο του ο Μακαριστός Μητροπολίτης Ανδριανουπόλεως, ο από Ελβετίας Δαμασκηνός (Παπανδρέου) προσφέρεται ως πεδίο προβληματισμού γύρω από δυο καίρια ερωτήματα. Δυο ερωτήματα κατά τη γνώμη μου βαθύτατα ανθρωπολογικά και θεολογικά.

Το πρώτο ερώτημα είναι πώς διαμορφώνονται οι εκκλησιαστικές προσωπικότητες. Ποιο στοιχείο είναι αυτό που αναδεικνύει ένα παιδί από την Κάτω Χρυσοβίτσα του Θέρμου Αιτωλοακαρνανίας σε Ιεράρχη του Οικουμενικού Θρόνου με πραγματικά οικουμενικό κύρος, σε διεθνή θεολογική προσωπικότητα, σε εμβληματική δημόσια φυσιογνωμία με εντυπωσιακή αποδοχή στην Ελβετία, σε στιβαρό «απόστολο» της Ορθοδοξίας που από τη λίμνη της Γενεύης, την πόλη του Καλβίνου, εξέπεμπε τα μηνύματα της ορθόδοξης μαρτυρίας σε όλο τον κόσμο;

Υπάρχουν πολλά και προφανή πραγματολογικά δεδομένα που δικαιολογούν τη διαμόρφωση αυτής της προσωπικότητας. Η σύνθετη εμπειρία της Χάλκης εκπαιδευτική και εκκλησιαστική, το μεγάλο σχολείο της ταπεινής μεγαλοπρέπειας του Φαναρίου, οι υψηλού επιπέδου σπουδές στα γερμανικά πανεπιστήμια, η ισότιμη, άνετη και φιλική σε προσωπικό επίπεδο επαφή με τη ρωμαιοκαθολική και την προτεσταντική θεολογική κοινότητα, η επίμονη ενασχόληση με την προπαρασκευή της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου που έγινε πραγματικότητα το 2016, η πολυετής τριβή με τους διαχριστιανικούς και διαθρησκευτικούς διαλόγους, η διαμονή στην έδρα της Κοινωνίας των Εθνών, τη δεύτερη έδρα του ΟΗΕ και έδρα πάμπολων διεθνών οργανισμών, η ίδια η σύλληψη του Ορθόδοξου Κέντρου

του Οικουμενικού Πατριαρχείου και του Ινστιτούτου μεταπτυχιακών σπουδών και πολλά άλλα.

Η συνεχώς αναφερόμενη στενή φιλική σχέση του Δαμασκηνού με τον επίτιμο πλέον Πάπα (Pontifex emeritus) Βενέδικτο XVI, ήταν στην αφετηρία της μια συναδελφική σχέση έγκριτων θεολόγων ο καθένας από τους οποίους καλλιεργεί και εκπροσωπεί το δόγμα του. Ήταν όμως και μια ένδειξη του επιπέδου στο οποίο εκινείτο διεθνώς ο Δαμασκηνός. Αυτό ήταν το ψηλότερο δυνατό.

Όλα αυτά συνθέτουν ένα εντυπωσιακό βιογραφικό σημείωμα, καταγράφουν μια σπάνιας έντασης και ποιότητας διακονία υπέρ της Αγίας Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, δείχνουν τις δυσχέρειες και το μεγαλείο μιας μειονοτικής Ορθοδοξίας που καλείται να οργανώσει την παρουσία και τη μαρτυρία της στο περιβάλλον μη ορθοδόξων κοινωνιών, χωρίς την ασφάλεια και την ευκολία της εκκλησίας της «επικρατούσας» θρησκείας με την έννοια της θρησκείας της συντριπτικής πλειοψηφίας της κοινωνίας.

Δείχνουν επίσης την παιδεία, την πειθαρχία και τις ικανότητες, θεολογικές αλλά και διπλωματικές, που απαιτεί η συμμετοχή στους διορθοδόξους, τους διαχριστιανικούς και τους διαθρησκευτικούς διαλόγους και μάλιστα η εκπροσώπηση του Οικουμενικού Θρόνου.

Δεν αρκεί όμως ο ανοικτός διανοητικός ορίζοντας, η διαφοροποίηση από τον εκκλησιαστικό επαρχιωτισμό, η κοσμοπολίτικη, δηλαδή οικουμενική θεώρηση του κόσμου και των προβλημάτων του. Απαιτείται κάτι επιπλέον, ένα στοιχείο άυλο και χαρισματικό, μια ιδιαίτερη αίσθηση του Θεού–Παντοκράτορος, μια ειδικής μορφή αυτοπεποίθηση που δεν έχει σχέση με την αλαζονεία και την υπερβολή, αλλά με την αρχοντιά, όχι αυτού που έχει αλλά αυτού που δίνει από το υστέρημά του. Ως μοναδικός οικοδεσπότης που γνωρίζει πώς πρέπει να δεξιωθεί τον κάθε άνθρωπο ως πρόσωπο μοναδικό και ανεπανάληπτο, ως εικόνα Θεού ακόμη και αν το συγκεκριμένο πρόσωπο ακολουθεί μια άλλη πίστη ή μια άλλη δογματική εκδοχή. Ούτως ή άλλως ο θεολόγος που αναφωνεί «τις θεός μέγας ως ο Θεός ημών» γνωρίζει ότι αυτός ο Θεός είναι διαλλακτικός γιατί είναι εξ ορισμού οικουμενικός. Συμπεριληπτικός, θα λέγαμε με τη σημερινή θύραθεν ορολογία. Ο Δαμασκηνός ήταν ο ορισμός αυτού του θεολόγου, αυτού του τύπου ιεράρχη του Οικουμενικού Θρόνου.

Το παράστημα του Δαμασκηνού ήταν επιβλητικό μετά διακρί-

σεως. Είχα την τύχη να τον παρακολουθήσω ως λειτουργό και ομιλητή στη γαλλόφωνη και τη γερμανόφωνη Ελβετία, στους πρωτοποριακούς για την εποχή τους διαθηρσκειακούς διαλόγους με εκδοχές του Ισλαμικού κόσμου, στη Ροτόντα της Θεσσαλονίκης, στις συζητήσεις του με πολιτικούς ηγέτες και δημόσια πρόσωπα. Είχα το προνόμιο να με θεωρεί συνομιλητή του και να με συναντά σε κάθε σχεδόν επίσκεψή του στην Αθήνα. Ήμουν κοινωνός της αγωνίας του και του εντυπωσιακού εύρους των ενδιαφερόντων του, από την ουδέτερη και ήσυχη Ελβετία μέχρι τη φλεγόμενη Μ. Ανατολή, όπου και οι Άγιοι Τόποι.

Ήταν χαρισματικός και διέθετε γνήσια gravitas ο Δαμασκνός. Ένα δώρο Θεού. Ήταν συνεπώς αδύνατο να μη συγκεντρώσει τα πυρά της μικροπρέπειας και της ζηλοφθονίας εκείνων που δεν αναγνωρίζουν ή πολύ περισσότερο δεν ανέχονται τη σφραγίδα της δωρεάς. Αυτή είναι η πιο συνηθισμένη δοκιμασία όποιου ξεχωρίζει, ακόμη και χωρίς να το θέλει.

Το δεύτερο ερώτημα αφορά την ετοιμότητά μας να αποδεχθούμε τον τρόπο με τον οποίο η Θεία Πρόνοια οικονομεί τα πράγματα, την ίδια μας την πεπερασμένη ζωή. Την ορθολογικά πάντα αναμενόμενη, αλλά συναισθηματικά πάντα αναπάντεχη δοκιμασία. Την πτώση της δρυός. Τη στιγμή κατά την οποία βλέπουμε οι ίδιοι πόσο σημαντικό είναι να μη μας διαφεύγει ποτέ το Παύλειο (Β Κορ. 12,9) «καὶ εἰρηκέ μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ’ ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ.»

Ο Μακαριστός Δαμασκνός θεολόγησε επί δεκαετίες, ως ιεράρχης και λόγιος, σε διεθνή κλίμακα, έδρασε υπέρ του Οικουμενικού Θρόνου και της των πάντων ενώσεως. Η θεολογική του συνεισφορά παραδόξως κορυφώθηκε όταν άρχισε, πολύ νωρίς για τα δεδομένα της εποχής μας, η δοκιμασία της υγείας του. Κήρυξε εμπράκτως με την υπομονή και την αξιοπρέπειά του. Μετακινήθηκε από το κρίσιμο και γοπητευτικό πεδίο της οικουμενικής κίνησης και της υψηλής εκκλησιαστικής διπλωματίας στο σιωπηλό και προσευχητικό πεδίο της εσωτερικής εσχατολογικής καταλαγής.

Αποσύρθηκε εκ των πραγμάτων από την ενεργό εκκλησιαστική δράση και άφησε τεράστιο κενό και ανεκπλήρωτους στόχους της διακονίας του. Προσέφερε όμως με τον τρόπο αυτό ένα πληρέστερο θεολογικά και ανθρωπολογικά παράδειγμα υποταγής στη Δόξα του

Θεού που κάποιοι άλλοι ονομάζουν μοίρα του ανθρώπου.

Αυτή η καμπύλη της επίγειας διαδρομής του από ένα χωριό της Αιτωλοακαρνανίας, στη Χάλκη, στη Γερμανία, στη Γενεύη και τα αμφιθέατρα των πιο έγκυρων θεολογικών σχολών και από την κορυφή της οικουμενικής δράσης στη σιωπηλή περίοδο της περισυλλογής και της προετοιμασίας για το μετά, αυτή η μετακίνηση από τη θεολογία της δράσης στη θεολογία της σιωπής, προσέδωσε στον Μακαριστό Δαμασκινό το προνόμιο μιας ιδιαίτερης σχέσης με τη μνήμη ημών των περιλειπομένων. Μας προσφέρει συνεπώς αυτή την πρόσθετη χαρά και ευλογία για την οποία τον ευχαριστούμε. Τον τιμά ο τόπος της καταγωγής του, αλλά για ένα πρόσωπο όπως ο Δαμασκινός όλοι μας είμαστε ο τόπος του. Εκεί που κατοικεί η μνήμη του.

